

Norges Miljøvernforbund
Postboks 593
5806 BERGEN

Bergen 31.10.2025

Mottaker:

Klima- og miljødepartementet.

Miljødirektoratet

Svar på høring vedrørende forslag til tiltaksplaner for villrein på Hardangervidda, Setesdal Austhei og Setesdal Ryfylke villreinområder.

Villreinen trenger mer enn festtaler, signaturer og fine ord – det må knallhard lut til om vi skal klare å holde det nasjonen Norge har lovet det internasjonale samfunn – nemlig å ta vare på villreinen! Vær snill å holde fast ved akkurat dette – nasjonen Norge – er det som har avgitt løftet. Det er altså Stortingets og Regjeringens ansvar å legge til rette for at vi kan redde Villreinen. Dette er ikke et ansvar som kan dyttes over på andre. Snarere tvert imot, andre må holdes i ørene. Alle andre aktører i villreinfeltet – uten unntak - har agendaer som tilgodeser egne interesser på bekostning av nettopp villreinen, villreinfeltet og det unike økologiske systemet den lever i og er avhengig av.

Norges Miljøvernforbund (NMF) støtter i utgangspunktet Statsforvalternes forslag til tiltaksplaner for Hardangervidda, Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei. På enkelte områder mener vi likevel at det er behov for å «gå lenger».

Det er vår klare oppfatning av forslagene som nå er på høring i form av tiltaksplaner, mangler klare instruksjoner til andre aktører og at de økonomiske virkemidlene fra Regjering/Storting overfor aktørene i Villreinfeltet er langt fra tilstrekkelige. Villreinen behov må settes først nå – ja, det haster! Det er på tide at det er «oss andre» som må akseptere å måtte ta hensyn, vike og lide tap av enkelte «rettigheter».

Generelle hovedkrav for «hele» Villreinfeltet:

- Sterk reduksjon av ALL menneskelig ferdsel i villreinfeltet. Dette omfatter ferdsel både med og uten motor! Alt fra helikopter til bruk av bena! Også om det vanskeliggjør drift av næringsvirksomhet og beitebruk.

- Full stopp i all hyttebygging med tilhørende infrastruktur i villreinområdene og tilstøtende soner. Alt som ikke allerede er bygget kan stoppes.
- Forbud mot vindturbiner, gruvedrift og ytterligere vannkraftanlegg, pumpekraftanlegg etc. i de aktuelle villreinområdene
- Avvikle all fjernbeiting. Det generelle beitetrykket fra domestiserte beitedyr i alle disse 3 områdene må ned!

Nærmere om det vi ser som hovedproblem i tiltaksplanene:

Det legges opp til for lite statlig styring. Det er kommunene som får ansvaret for arealforvaltningen, uten at staten legger klare nok føringer eller stiller reelle krav. Planvask må pålegges og planer som ikke bør realiseres i henhold til dagens kunnskapsgrunnlag, må pålegges å tas ut.

Det er for mange «frivillige» tiltak. Kritiske grep som ferdselsreguleringer og arealrestriksjoner er gjort frivillige eller baserte på oppfordring. Vi har forståelse for at behovet for samarbeid og lokal medvirkning er til stede og viktig, men noen påbud kan være nødvendige og faktisk være til hjelp ved lokale meningsforskjeller. Staten MÅ ha tak i og styre utviklingen og der gjennom bevaringen av villreinens mulighet for overlevelse. Dette er for viktig til at man kan overlate slik styring til interessegrupper eller næringsinteresser.

Det er få eller egentlig ingen konkrete tiltak for å sikre villreinens areal og trekkpassasjer. Skal villreinen overleve som art må den kunne nå frem til de best egnede områdene gjennom hele året. Vårt vandringmønster, vår infrastruktur, våre energibehov og våre rekreasjonskrav har revet villreinens trekkmonster i filler. Villreinfjellet var tilbake i tid egentlig ett stor areal hvor DNA naturlig ble utvekslet over store områder. Nå er det 24 såkalte villreinområder. Flere av disse er så små at genetisk overlevelse på lang sikt kan bli umulig. Vi mener derfor større omfattende tiltak som tunneler, viltoverganger og andre grep for å binde sammen leveområder må tas med i en tiltaksplan om denne skal være fremtidsrettet og ambisiøs.

Det må også på plass store endringer i den domestiserte «beitebruken» i villreinfjellet! All fjernbeiting må opphøre snarest. Fjerne alle salteplasser og bruke GPS på sauene/beitedyra. Det vil gi bedre oversikt over dyrenes bevegelser og bedret dyrevelferd, senke faren for smitteoverføring til villrein.

Det er villreinen vi sammen skal redde! Sau er definitivt ikke «nær truet».

Det er videre et betydelig hinder for bedring av tilstanden for villrein når ord som «komme til enighet med» f.eks. næringsinteresser benyttes i planene. Denne typen utsagn hører ikke hjemme i det som burde være en redningsplan for villreinen. Departementet må ta styringen og stille krav til partene. Det er Nasjonen Norge som har det internasjonale ansvaret for bevaring av villreinen. Regjeringen/departementet må tørre å ta vanskelige beslutninger som berører mange!

Advarsel: Det er slik i dag at om /når naturen møter private og/eller offentlige økonomiske interesser – da taper naturen! Dette må Stortinget, Regjeringen og departementet sørge for at det blir en slutt på. Ellers taper både Villreinen og på sikt, Naturen kampen. I så tilfelle taper menneskeheten den også.

Det er økonomiske interesser Villreinen «sloss» mot. Disse interessene kan ikke få lov til å diktere villreinens fremtid! - DNT og andre næringsinteresser i villrein fjellet, med all tilhørende ferdsel, til fots og motorisert, må vike og gi villreinen rom for sitt nomadiske levesett.

Sau på utmarksbeite – «Fjernbeiting/leiesau» må opphøre og kun lokale bønder bør få benytte beiterettigheter i områder med villrein. De bør forplikte seg til å holde sauen knyttet til setrene med tilsyn og på denne måten kunne holde beitedyrene i randsonen av villrein fjellet. Sentrale villreinområder bør være fritt for sau og andre domestiserte beitedyr.

Kitere, hundekjørere og organiserte ekspedisjoner må alle pålegges å holde seg unna villreinens beite- og kalvingsområder og alle viktige trekkruiter.

Løshundjakt på småvilt bør forbys i områder villreinen benytter og hvor de skal ha ro og beitemuligheter inn mot en hard vinter.

Hyttebygging med tilhørende infrastruktur – må opphøre i villrein fjellet og tilstøtende soner!

Kommunal planlegging må rette seg etter dagens kunnskap om arts- og naturtap. Ikke mer bit for bit.

Kraftforsyning har villrein fjellet allerede ofret alt for mye for. Ikke en ny vindturbin i villrein fjellet! Kun modernisering/oppdatering av eksisterende vannkraftverk.

Alle disse overstående interessegruppene har ressurser og muligheter til **å sloss mot villreinen og naturen, for egne interesser** med penger, advokater og makt....

Villreinen og naturen har ikke engang en egen stemme! Mange ønsker å være stemmen deres, men disse når sjelden frem. Så om ikke Storting og Regjering lytter til kunnskapen om hvordan naturen fungerer og deretter er seg sitt ansvar bevisst, vil dyrene ikke bli hørt og behovene deres tilsidesatt.

Hvis man lytter og mener alvor, og ønsker å legge forholdene til rette for villreinens overlevelse i fremtiden, så må man i det minste sørge for at villreinen får prioritert tilgang til den mest næringsrike maten i vekstperioden. Altså gjennom sommeren.

Menneskeskapte barrierer har allerede fragmentert beiteområdene kraftig. I tillegg kommer det faktum at i denne viktige perioden konkurrerer villreinen mot en vanvittig overvekt av sau. I tillegg kommer mange steder tamrein som en ytterligere konkurrent i matfatet. Dette kombinert med et stadig økende antall besøkende i den korte

sommerperioden, mange med stadig mindre respekt og kunnskap om naturen, er en potensielt dødelig kombinasjon for villreinen.

Her vil vi splitte opp vår uttalelse i de tre spesifikke villreinområdene:

Hardangervidda:

Det er vår oppfatning at Departementet snarest må legge til rette for å få i gang en revisjon/modernisering av Verneforskriften for Hardangervidda Nasjonalpark. Det må være et minstekrav at mulighetene for kommersiell virksomhet i Nasjonalparken begrenses i størst mulig grad og at reglene og praktiseringen av disse, blir ens i hele Nasjonalparken. Det er videre vår oppfatning at dagens nasjonalpark ikke er i tråd med internasjonal praksis med hensyn til regler i nasjonalparker. Dette bør endres og dyr som naturlig hører hjemme i det bevaringsverdige området må kunne reetablere seg. Uten vil det sårbare alpine økosystemet kollapse. Jerv og kongeørn må kunne få etablere seg som en naturlig del og streifdyr av ulv og bjørn i Nasjonalparker må ikke lenger avlives bare på grunn av sin tilstedeværelse. I eldre tider var begge disse rovdyrene vanlige i store deler av villrein fjellet.

Departementet må videre slik det fremstår for oss, ta tak i enkeltsaker som er av ekstrem viktighet for villreinen på Hardangervidda. Først og fremst må man få stoppet planer som ennå ikke er realisert, men som vil ha en dramatisk negativ innvirkning på ferdsel inn i det sentrale villreinområdet.

Stopp Alpinanlegget til planlagte Eidfjord Resort!

Stopp gondolplanene til Rossnos!

Begge disse planlagte inngrepene er unødvendige og svært ødeleggende for naturen i seg selv, men det som verre er for villreinen, er at de begge vil medføre svært enkel tilgang til de sentrale delene villreinens rike. Inn der alle øvrige bestrebelser går ut på å senke ferdselen på generelt nivå. Det kan ikke være mulig å innestå for at man skal stenge ned for andre og samtidig åpne for slik naturrasering og ferdselsfremmende prosjekter i samme område.

Veger og traktorsleper. Som medfører forenklet ferdsel inn i villreinens leveområder må stenges for allmenn ferdsel. Stengning må være langsiktig slik at villreinen kan få tilpasse seg de nye mulighetene dette vil gi. Minimum tidshorisont på 10 år. Tinnhøveien er et svært graverende eksempel og på slik forenklet tilkomst og denne bør forbli stengt for allmennheten permanent. (Den ble stengt 20.10.25 nettopp på grunn av reinsdyrs tilstedeværelse i området.)

Viktigst av alt blir likevel å stille krav til aktørene som lever godt av å drive næringsvirksomhet på Hardangervidda. Der må være slik at de største aktørene må ta bidra mest til mulige løsninger. Det vil naturlig nok kunne senke inntjeningen i perioden man trenger for å finne den beste løsningen for reinsdyrene. Dette må likevel til om ikke

villreinen skal dømmes til en sakte utryddelse. Så elefanten i rommet (DNT) må forsiktig ledes tilbake til der den hører hjemme – som den urørte naturens velgjører og beskytter.

DNT må stenge vesentlig flere hytter enn Torehytten. Skal villreinen igjen få tilgang til de gode beiteområdene den behøver står flere hytter og en mengde stier i veien.

Vi viser igjen til utkast til «sti og løypeplan for Hardangervidda» og støtter tanken bak deres konklusjoner. På vår side ønsker vi å presisere at vi ønsker nedenfor stående hytter, med tilhørende stinett, stengt så snart det lar seg gjøre. Vi kan ikke vente for å se om det blir bedre for villreinen om man stenger en «lite/ubetydelig» hytte, Man må ta tak og så heller lette på stengningene om stor forbedring for villreinen samtidig gir rom for gjenåpning noen steder.

Dette er DNT Hytter som etter vårt syn bør stenges:

Hellevassbu, Litlos, Hadlaskar, Lågaros og Sandhaug! Selvfølgelig må tilhørende løypenett legges brakk og fjernes fra Kartverket, UT.no, All Trails og Fjelltoppjakta.

Andre ekspedisjons-/turarrangører som ønsker å operere på Hardangervidda må selvsagt behandles etter samme regler.

Vi vet at hundekjørere benytter Tinnhøveien og denne typen veier og sleper i barmarksesongen, samt sen høst og tidlig vinter. For denne type aktivitet må man kunne legge til rette for bruk av løyper, veger og sleper som fører bort fra områder det villreinen er i løpet av en års syklus. Hundespann kan styres og er i liten grad vind- og væravhengige. Det er samtidig vår oppfatning at personer som driver med denne type aktivitet, setter dyrs behov høyt og kjenner til, respekterer og forstår, bedre enn mange andre den ville naturens behov.

Kitere i villrein fjellet er kanskje den verste type av ferdsel for villreinen og den innebygde fluktreaksjonen den har i seg. Denne typen aktivitet bør i utgangspunktet opphøre i villreinens rike. Det er likevel vår oppfatning at «Sti og løypeplanen» for Hardangervidda gjør en midlertidig fornuftig begrensning i kiterens lekegrind. Vi støtter dette tiltaket med en viktig begrensning. Skal man kunne håndheve en områdebegrensning, må grensene være tydelige. Riksvei 7 må være en sånn grense. Vi aksepterer kun kiteing nord for riksvei 7, og kun i perioden frem til det skal gjenåpnes for reinsdyrenes kryssing av veien.

Setesdal Ryfylke / Setesdal Austhei:

I begge disse villreinområdene er det som overalt ellers menneskelig påvirkning som forårsaker de aller fleste av villreinens problemer. Det blir derfor samme type fokus her som ellers. Begrense ferdsel av alle typer, unngå nye inngrep i villreinområdene med tilstøtende soner og nedlegging/stenging av hytter eller parkeringsplasser.

Hytta Øyuvsbu ligger bare ca. en kilometer fra Brokke–Suleskarvegen og området er sterkt påvirket av menneskelig aktivitet. Når vegen er åpen, er området i praksis tømt for

villrein. Det virker ikke som om flytting eller nedlegging av Øyuvsbu vil kunne løse problemet. Vi sier oss imidlertid enige i forslaget om å stenge parkeringsplassen ved Brokke–Suleskarvegen i et håp om ferdselsreduksjon.

Turisthytten Svartenut bør legges ned.

Dette bør være mulig å få til ettersom mange av grunneierne ikke ønsker videre drift. Ei stenging av Svartenut vil kunne medføre redusert trafikken mellom Bossbu, Evardalen og Øyuvsbu og lette høsttrekket mot veien.

Turistvegen inn Evardalen bør stenges. Her er fjellet en trang passasje og ferdsel her presser villreinen inn mot vegen. Vestheia står i fare for å bli delt i to langs aksene Brokke–Suleskar. Ferdsel fra hyttefeltet i Brokke og Øvre Sirdal forsterker denne fragmenteringen.

I Ryfylkeheiane er områdene omkring Blåsjø og Steinsbuskardet utsatte og sårbare. Vi mener at det bør være mulig å legge ned Kringlevatn turisthytte. Stavanger Turistforening har selv opplyst at hytten er gammel og lite brukt. Mindre ferdsel mellom Kringlevatn og Bossbu vil være bedre eller redde det mest kritiske villreintrekket nord-sør.

Reetablering av villrein i Frafjordheiane

Store deler av Frafjordheiane har tidligere hatt en fast bestand av villrein. Etter flere tiår med inngrep, ferdsel og jaktpress er området i dag uten rein, men det har fremdeles høy naturverdi og det har et godt potensial for reetablering. Dette vil kunne gi bedre genetisk kontakt mellom Setesdal Ryfylke og de sørvestlige fjellområdene, noe som er ønskelig med hensyn til genetisk bredde i bestanden.

Pumpekraft og vassmagasin:

Planene om pumpekraftverk i Bossvatn, Urevatn og Vatnedalsvatnet er fullstendig uforenlige med målet om å forbedre tilstanden for villreinen. Vannene fungerer allerede som barrierer som tvinger villreinen andre veier. Pumpekraft vil gjøre de ufremkommelige for dyrene vinterstid og føre til støy og aktivitet i sårbare områder.

Alle pumpekraftprosjekt i villreinområdene må stoppes. Det bør også på plass et forbud mot videre konsesjonsbehandling for vannkraft i prioriterte leveområde og restaurering av gamle anleggsområde og veitraséer.

Hyttebygging og randsoner:

Hyttebygging og tilhørende infrastruktur og ferdsel er den største trusselen mot villreinen. I Setesdal Vesthei er presset ved Brokke, Myklevatn, Evardalen og Gardevatn verst og for Austheia er det Bjørnevatt som er kritisk. I Setesdal Ryfylke kommer presset fra sør, mot Frafjordheiane og Hunnedalen. Mer utbygging nordover mot Hovden er ødeleggende for muligheten for trekk mellom austheia og vestheia.

Full stans av all ny hyttebygging og veibygging og utviding i og inntil villreinområde. Statlig kontroll av kommunale planer i randsonene. Evaluering av eksisterende hyttefelt med sikte på restaurering og avvikling der reintrekk blir blokkert og hindre ferdsel inn i villreinområda fra disse.

Det bør også tas stilling sentralt til hvilke krysningspunkter/muligheter man ønsker at villreinen skal få på sikt, av både RV7 og E134. Lange tuneller vil være et gode for villreinen på lang sikt, dersom «gamleveggen» blir stengt for allmenn ferdsel etterpå. Dette må være et krav! Hvis ikke er det et hån mot villreinen. En annen mulighet – billigere og raskere – er å etablere viltoverganger for villreinen over kjente passeringspunkter. For Hardangerviddas del kan slike passasjer være på plass når man åpner RV7 for kryssing av villrein igjen. Elementene til slike kan produseres relativt lokalt.

Villreinen trenger ro, ikke mer aktivitet. Friluftsløva og allemannsretten må forstås i lys av arts- og naturkrisen. Vi kan ikke fortsette med hodeløs ubegrenset ferdsel i områder som er livsgrunnlaget til en trua art vi har et særlig ansvar for.

Få på plass bindene juridiske hjemler for midlertidige ferdselsforbud i kalvings-, oppvekst og vinterområde. Samme type hjemler for forbud mot kommersiell markedsføring av aktiviteter i prioriterte villreinområde og forbud mot lågflyging med helikopter og luftsport over villreinområde.

Vi er også i disse villreinområdene kritiske til det høye beitetrykket fra domestiserte beitedyr. Når antallet er mange ganger antallet villrein og sommermaten er den samme, må dette gå ut over reinens muligheter til å gjøre seg «fet» før en lang karrig vinter.

Felles for alle villreinområder:

Menneskelig egoistisk bruk av villreinfjellet, begrenser de tilgjengelige arealene og fragmenterer dem. DNT alene hadde 123.000 besøk på sine hytter bare sommeren 2024. Domestiserte beitedyr tar samtidig grovt for seg av den næringen villreinen trenger. I foreliggende forslag til tiltaksplaner forsøker man på mange måter å dekke over det faktum, at utmarksbeite med så høyt beitetrykk, i villreinfjellet er et stort problem for villreinens overlevelse.

I tiltaksplanene ordlegger man seg slik: «Utmarksbeite, både i fjellet og i lavereliggende skogsområder, er en driftsform med lang tradisjon i Norge, og er en svært viktig del av næringsgrunnlaget i mange kommuner. Tamreindrift, seterdrift, skogsdrift, beitebruk og andre utmarksnæringer skaper og holder i hevd spesielle natur- kulturmiljø og landskapsverdier. Blant annet ble norsk seterdrift oppført på UNESCOs liste over immateriell kulturarv 4. desember 2024. Gjennom å utnytte føreheter som ikke kan høstes på noen annen måte enn gjennom beitebruk, utgjør utmarksbeite en viktig ressurs. Utmarksbeiting legger også grunnlag for mulig økt selvforsyning.»

Oven nevnte fremstilling er en lite nyansert og gjennomtenkt argumentasjon. Å fremheve norsk seterdrifts oppføring på UNESCOs liste over immateriell kulturarv som et argument for, utmarksbeite i villrein fjellet, er i beste fall freidig. Frislipp av sau, tilnærmet uten tilsyn i villrein fjellet, ville neppe endt opp med noen rosende ord verken fra UNESCO eller andre. Sauen endrer plantesammensetningen i det svært sårbare økologiske systemet som villrein fjellet er. (Viser her til forklaring senere i høringssvaret.)

Deres tilstedeværelse medfører dessuten til statlig utryddelse rovdyrene og bidrar også på denne måten til å bryte ned det økologiske samspillet den svært sårbare høyfjellsnaturen. Det er et faktum at absolutt alle dyreartene som hører hjemme i villrein fjellet er i kraftig tilbakegang. **Man burde ha lært av fjellrevens problemer at det økologiske systemet den deler med villreinen er i fullstendig ubalanse.** Menneskelig bruk av villreinens kjerneområder, vår infrastruktur, vårt levesett og et alt for høyt beitetrykk fra sau/tamrein er en sterkt medvirkende årsak til den dramatiske situasjonen villrein fjellets økologi befinner seg i. Klimaproblemene kommer i tillegg. Villreinen har klatret så høyt som mulig for å overleve! Nå kommer den ikke høyere.....

Hvis villreinens størrelse er mindre enn normalt, kalvene færre og kalvevekten lavere, tyder alt på at villreinen ikke får nok næringsrik mat i vekstperioden. Dette er en klar indikasjon på at beite trykket fra sau/tamrein jevnt over er/har vært for høyt lenge og at menneskelig aktivitet samtidig hindrer reinens trekkmuligheter og tilgang til de beste beiteområdene. Skal villreinens forhold forbedres må beite trykket fra domestiserte beitedyr minst halveres og gjenværende beitedyr bør henvises til setrene og randsonen like over bjørkebeltet. Samtidig som menneskelig aktivitet må begrenses og turiststrømmen kanaliseres bort fra villreinens trekkruiter.

Vårt krav til Regjering og Storting er derfor: Det må handles nå, ikke utsette det man vet er nødvendig til senere. Det er politisk feighet! Villreinen må beskyttes mot oss mennesker nå.

Vår egoistiske tankegang vil bli villreinens svøpe om vi ikke legger til grunn at vi mennesker ikke eier naturen og dyrene! Vi er en del av den og helheten. - - For oss mennesker dreier villrein fjellet seg om økonomi, rekreasjon, bekvemmelighet, lek og moro. For villreinen er det eksistensielt! Det dreier seg om retten til å overleve.

Nyttig bakgrunnskunnskap:

Bakgrunnen for vår påstand med tilhørende krav, er at det finnes tilgjengelig kunnskap om dyrenes beitebehov og beitemåte.

Villreinen matbehov gjennom året: Info hentet fra boka – Fjellviddas nomade – Villreinen.

Sidene 12- 15. At villreinen har overlevd så bra som den tross alt har gjort lenge, skyldes blant annet at den har valgt nettopp de leveområdene den har. Det er ekstreme levevilkår den lever under og har derfor «få» konkurrenter om beiteressursene. Det er svært store sesongmessige variasjoner i næringstilgangen gjennom året, men villreinen er godt tilpasset nettopp dette. Dyrenes næringsbehov, appetitt og stoffskifte faller stort sett sammen med den sesongmessige variasjonen i tilgangen på føde. Dette gjelder selvfølgelig variasjon i både kvalitet, mengde og tilgjengelighet. **Reinen går på «høygir» i sommersesongen og energiforbruket er normalt 2-3 ganger høyere enn om vinteren.** I denne korte, hektiske perioden skal det normalt være overskudd av beite med høyt innhold av lettløselige sukkerforbindelser, lettfordøyelig plantefiber proteiner og mineraler. Gjennom valg av beiteområder søker reinen de vegetasjonstyper, beiteplanter og plantedeler som gir størst mulig overskudd i form av næringsstoffer som villreinen trenger for å overleve, vokse og reproducere. Sommerstid søker reinen derfor kvalitet fremfor kvantitet i kosten. Slik selektiv beiting er en forutsetning for vekst og villreinen mulighet til å feite seg opp utover høsten dersom det blir et godt soppår f.eks.

Økologiske effekter av sauebeiting: Kilder: Sauebeiting i fjellet. Villreinen 1998 s. 64 – 67. Tarald Seldal. Bruken av Hardangervidda – ressurser, potensiale og konflikter. Seminarrapport. Bø i Telemark 8. – 9. april 1999. HiT notat nr. 3/2000. Tarald Seldal og Gøran Høgstedt Planter som beites produserer antibeitestoffer som et forsvar mot videre beiting. Jo større beitetrykk jo større innhold av antibeitestoffer. Blir det stort innhold av antibeitestoffer blir næringsinnholdet og beiteverdien lavere siden proteininnholdet synker. Planteetende dyr vil ha vanskeligere for å fordøye disse plantene. I fjellet går næringsomsetningen seint og det tar lang tid for plantene å erstatte tapte næringsstoffer som følge av beiting. Kvaliteten på beiteplantene vil derfor være lav i flere år etter beiting. Når plantene må bruke energi på å produsere antibeitestoffer vil det sannsynligvis føre til redusert vekst og frøsetting. Mange skogsinsekter og smågnagere har størst bestandsvekst når innholdet av antibeitestoffer i næringsplantene er lav. Drøvtyggere (eks. rein) tåler innholdet av antibeitestoffer bedre enn eksempelvis enmagede planteetere som hønsefugl, hare, smågnagere og insekter. Ved høyt innhold av antibeitestoffer vil verdien av beiteplanten også være negativ for drøvtyggere som elg og rein. Vedvarende beiting av husdyr i fjellet fører til at innholdet av antibeitestoffer i vegetasjonen holdes konstant høyt slik at tilveksten til bestanden av planteetere (eks. smågnagere og rype) reduseres eller stopper helt opp. Dette vil igjen få negative konsekvenser for predatorer som fjellrev, snøugle, jaktfalk mv. Vedvarende sauebeiting vil på sikt føre til at beiteplantene erstattes av planter som ikke beites.

Studier fra Hardangervidda og Setesdal Ryfylke viste stor forskjell i sammensetningen av plantesamfunnene fra beite og ubeita områder som kan tilskrives beiting av sau. Mange urter, museøre, blåbær, lappvier, sølv vier, smyle og gulaks ble fortrent og erstattet med gress og halvgress med lavt næringsinnhold som finnskjegg, bjønneskjegg, torvull, duskull og blåtopp. Etter 30 år uten saubeiting økte forekomsten av urter, lyng og vierarter, samt beitegress som smyle og gulaks. Vier er en nøkkelart som også gir skjul for viltet og sikrer god produksjon av insekter som er viktige for spurvefugl og rypekyllinger. Studiene viste stor tilbakegang av vier i begge områdene. Utestengelse av sau førte også til større forekomst av lavarter og med inntil 6 ganger mere lav der sauene er stengt ute fra beite. Vedvarende ødeleggelse av lav dekket og erstatning av næringsrike karplanter med gress av lav næringsverdi i fjellområde hvor sau beiter, fører til en vesentlig reduksjon i bærenivået for villrein. I Setesdal Ryfylke bruker rypa ubeita områder inntil 30 ganger mere enn beita områder. Hare ble bare påvist i ubeita områder. På Hardangervidda brukte rypene områder som beites lite av sau langt mere enn områder som beites hardt. Den samme effekten så en hos smågnagere med flere ganger høyere forekomst i område med lite beiting. Forskjell i forekomsten av rype, hare og smågnagere mellom beita og ubeita områder, kan best forklares ved redusert bærenivå for planteetende vilt i område med beiting. Studier på Hardangervidda tyder på at smågnagernes og rypenes populasjonssykluser uteblir i områder som beites med mere enn 12 sau/km². Villrein, rype, hare og smågnagere unnviker områder hvor sauene beiter. Også undersøkelser fra Scotland viser at sauene fortrenger småvilt og hjortevilt. Forsøk fra Tranøy i Troms viste at markmusbestanden blir betydelig redusert når saubeitingen økte.

Kilder: Bærekraftig bruk og forvaltning av Setesdal Vesthei og Ryfylkeheiane. En utredning med spesiell vekt på økologiske effekter av husdyrbeiting i utmark. Universitetet i Oslo 1999. Atle Myrnes og Ivar Myrnes. I Setesdal Ryfylke (SR) er det overlapp på beiteressurser mellom rein og sau. Forutsatt en viss tetthet av sau vil det derfor være konkurranse mellom artene om sommerbeite. Faktorer som nedising av vinterbeiter og insektstress har sannsynligvis langt større betydning for villreinstammen enn konkurranse om sommerbeitene. Vesentlig her er likevel at i SR er det mindre skarpt skille mellom sommer- og vinterbeiter for villrein enn i mange andre villreinområder. Sauene er svært selektivt i beitevalget og saubeiting kan føre til dominans av beiteresistente planter. En har også sett tilfeller der forekomsten av beiteplanter øker selv ved hard beiting. Dette kan skyldes at rask gjenvekst kan være et alternativ til økt forsvar og at beiteplantene nyter godt av gjødsling fra møkk og urin. Urter er foretrukne beiteplanter men vil med høyt beitepress gå tilbake særlig på næringsfattige habitat. Dekningsgrad av røsslyng vil normalt gå tilbake ved hard beiting mens blåbær ofte går fram. Generelt gir middels beitegrad av sau det høyeste mangfoldet av planter. Tidlig slipp av sau kan være særlig uheldig for vierarter i år med sein vår. Effekten av saubeiting på mindre pattedyr og fugl

er helt avhengig av beitetrykket. Det er så langt ikke sannsynliggjort at sauebeiting påvirker rypebestanden i SR negativt men dette er ikke undersøkt nærmere.

Kilder Økologisk effekter av sauebeiting i høyfjellet. Korttidseffekter. Sluttrapport. Universitetet i Oslo og NTNU i Trondheim 2005. Atle Mysterud og Gunnar Austrheim. Uten sauebeiting vil det være karakteristiske plantetrek og habitatenes miljøfaktorer som forklarer forekomst av planter og vegetasjon. Undersøkelsene fra Setesdal viste at miljøfaktorene og miljøvariasjonene bare forklarer en liten del av forekomsten av urter og moser. I Setesdal har den enkelte plantens livshistorietrekk (plassering av vekstpunkt, tidspunkt for frøsetting, formeringsmåte etc.) større betydning for variasjonen. Dette tyder på at miljømessig stress, som eksempelvis sauebeiting, betyr mere enn miljøvariasjonen. Generelt i oseaniske miljø favoriserer beiting gress og gresslignende planter (graminoider) i forhold til dvergbusker. Områdene i Setesdal har en historisk tradisjon for beiting av sau. Planter med høy toleranse (graminoider) og resistens (dvergbusker) for beiting dominerer plantesammensetningen sammen med moser. Utthegning av sau hadde sikre effekter på vegetasjonen. Opphør av sauebeiting gir en økning i lite tolerante og beitesensitive planter i forhold til beiteresistente planter. Rekruttering av urter er lavere ved høy beitetetthet enn ved lav beitetetthet. Høyden på karplanter økte men smyle var den eneste karplanten med økt forekomst. Ingen planter i gruppen graminoider, eks. fjellskjegg, urter eller lyngarter, viste endret forekomst som kunne knyttes til utthegning av sau. Finnskjegg var den eneste karplanten med en signifikant respons til smågnagere, der finnskjegg i en periode gikk tilbake som følge av beite fra smågnagere. Sju mosearter viste en økning eller reduksjon som respons på utthegning. Fravær av sau ga en utskifting av arter til fordel for skogsmoser og forplanter men det ga ingen endring i artsrikdom eller dekning av karplanter eller moser. Sauens beitemønster påvirkes av tetthet av sau. Andel smyle (middels beitekvalitet) i dietten øker med beitetetthet. Andel urter (høy beitekvalitet) i dietten synker. Ved stor beitetetthet prioriterer sau en mengde i større grad enn kvalitet. Dette gir utslag i redusert tilvekst på lam ved høy beitetetthet. Ved høy beitetetthet blir det lavere tilvekst i bestanden av markmus. Ved lavt beitetetthet var det minst like mye markmus som i område uten sauebeiting. Rundt 25 sau pr. km² ga ingen negativ eller positiv effekt på smågnagere og det er derfor ikke sannsynlig at sau påvirker smågnagersvingningene negativt over større fjellområde i Sør – Norge. En rekke andre hypoteser er blitt framsatt for å forklare endringene i smågnagersyklusene. Endring i klima med dårligere overvintringsforhold for smågnagere kan være en av disse. Det kan likevel ikke utelukkes at forholdet mellom sau og smågnagere endres over tid etter hvert som beiteeffekten blir sterkere.

Mye av diskusjonen om effekter av sauebeiting har dreid seg om trofiske kaskade-effekter. Dvs. at effekter på planter som følge av sauebeiting automatisk kan spores videre til effekter på plantespisere og siden på rovdyr, dvs. arter høyere opp i

næringspyramiden som eksempelvis fjellrev og snøugle. Basert på effekter hos biller kan det tyde på at en slik effekt svekkes på høyere trofisk nivå.

Vennlig hilsen
Norges Miljøvernforbund

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Ruben M Oddekalv'.

Ruben M Oddekalv
Leder

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Jon Bakke'.

Jon Bakke

Jurist